

„Der grosse Jan Steen, den ich für ebenso gross halte wie Raffael.“ Heinrich Heine

1626 - JAN STEEN - 1926

GEWOON OM ZIJN GROOTE MANNEN te eeren, heeft kunstminnend Nederland te Leiden, de geboortestad van Jan Steen, een tentoonstelling aangericht ter herdenking van des schilders 300^{en} geboortedag. De sleutelstad is daar het juiste milieu voor, want Steen heeft er ook een deel van zijn leven gewoond, zoodat hij voor tal van zijn schilderstukken daar zijn onderwerpen vond, zoomede zijn eerste en zijn tweede vrouw.

Wij kinderen der 20e eeuw, staan, vooral als het een verzameling van louter Jan Steens (een 70-tal) geldt, wel even vreemd tegenover den grooten schilder van leven-en-beweging der 17e eeuw. En dat vooral, omdat hij in een zeer groot gedeelte zijner werken dat leven der 17e eeuw geteekend heeft van een zijde, die het nu niet bepaald behoorlijk maakt. Brooddrunkenheid en erger, huishoudelijke wanorde en buitensporige genieting van het „goede der aarde,” trokken inzonderheid zijn belangstelling, en hij heeft in stukken van dat genre blijkbaar al het behagen van een zich uitlevend kunstenaar gehad. Daarbij vergeten we niet, dat hij als zoon van een bierbrouwer en zelf een herberg houdende, om zoo te zeggen met alle vezelen vergroeid was aan de gelagkamer en den aankleve van dien. Die aankleve was (en is) niet veel moois; herhaaldelijk ziet men op zijn schilderijen — en het zijn de slechtste niet! — het weerzinwekkend schouwspel van beschonken vrouwen, doordraaiers en drinkebroers, kortom, het milieu, waarin wij allen hem kennen door middel van het gezegde: „een huishouden van Jan Steen.”

Die kant van zijn buitengemeen rijk talent heeft den grooten schilder een naam bezorgd, welken hij slechts ten deele verdiend had. Want ver boven de keuze van zijn objecten staat de wijze, waarop hij ze heeft uitgebeeld, met een kleurenspeel zóó fijn soms, dat een Engelsch kunstkenner in de 18^e eeuw, en later Heine, hem vergeleken bij Rafaël. Voegen we hierbij, dat Steen zijn ontwerpen ook meermalen gekozen heeft uit de gewijde geschiedenis — men ziet te Leiden Simson en Delila, de bruiloft te Kana, Jezus de wisselaars uit den tempel drijvende, Esther en Ahasveros — dan zouden we hem onrecht doen, zoo we hem indeelden bij de schildersbent, die door het leven boemelt, om alleen in tijden van broodgebrek naar het penseel te

grijpen. Wat wilt ge: in ruim 30 jaren heeft hij meer dan 500 schilderijen gemaakt!

Van de levensbeschouwing, die Jan Steen er — we zullen maar zeggen: zijns ondanks — op nahield, heeft hij zelf in een vaag rijmpje op een zijner schilderijen getuigd.

„Drie dingen wens ik en niet meer
„Vooral te minnen Godt den Heer,
„Geen overvloedt van Rijkdoms schat,
„Maar wens om 't geen de wijste badt
„Een eerlijk leven op dit dal —
„In deze drie bestaet het al.”

Nu, met den rijkdom is het maar zoozoo geweest: beslag op zijn schilderstukken en gerechtelijke executie wegens schulden, zijn hem niet bespaard gebleven.

Wil men het karakter en de beteekenis van Jan Steens kunst in één greep vóór zich hebben, dan waren die het best saam te vatten in den term, die in „Timotheüs” van 1 Aug. 1925 door een medewerker gegeven is: „De verteller der 17e eeuw”. Het is altijd een verhaal in kleuren, dat Jan Steen ons voorhoudt, óók dan als hij een gewijd onderwerp kiest. Gij moet op zijn doek heel veel, ook velerlei en veelvuldig, allerlei bekijken, aleer het geheel tot u spreekt. Van dramatische diepgang of menschenwee, van natuurschoon of strijd geen spoor! 't Is alles zoo rond-geuoegelijk, zoo oubollig, om in 17e eeuwse taal te spreken, en dat verlaat hem zelfs niet bij het opzetten van stukken, waarbij het gemist kon worden. „Een groot kind”, noemde Heine hem, en wie zijn zelfportret in het Museum „De Lakenhal” te Leiden ziet, waar de jubileum-tentoonstelling in twee zalen is aangericht, moet het er maar eens op aankijken.

In twee opzichten noemen we Jan Steen een meester, en wie tijd heeft, moet hem te Leiden (de tentoonstelling duurt tot 31 Augustus) daar eens op toetsen: de gelaatsuitdrukking en de gevoeligheid in vele uitbeeldingen. En dan ook: het licht- en donker, al is het niet het aangrijpend clair-obscur van een Rembrandt. Men ture maar eens lang op „de Kippehof”, „de vermoeide Reiziger”, „de Emmausgangers”, e.d. Bijzondere waarde heeft „de Riviervischmarkt te 's Gravenhage”, omdat dit pas onlangs ontdekt is, juist op den openingsdag der tentoonstelling door het Haagsche Gemeente-museum gekocht was en terstond naar Leiden gezonden is.

Van degenen onder onze lezers, die de schilderkunst minnen, moge er geen vergeten, dezen zomer even te Leiden aan te leggen. Hij zal er niet alleen genieten van het veelzijdige werk, dat Jan Steen met nimmer falende raakheid en altoos boeiende toets heeft gemaakt, maar hij zal er ook tal van stukken zien, die hij nooit zag en ook niet licht weer zal zien. Want van het beste, dat Jan Steen gemaakt heeft, is gezonden uit de musea van Engeland, Frankrijk, Duitschland, Zwitserland, Italië en Denemarken! En zoo wordt ook deze waardige, stille herdenking van een der grootste Nederlanders uit de gouden eeuw, weer een centrum van belangstelling voor landgenooten en vreemdelingen, die Holland's glorie van een schoon verleden komen zien.

Zij zullen dan, gelijk wij het deden, misschien wel eens even in vergelijking treden . . . Holland in de 17^e eeuw, Holland in de twintigste. En dan zal 't wel uitloopen op een tekort voor de 20^e wat den schilder betreft. Want Jan Steens hebben we niet meer. Maar dan, ziende op het gehalte van het gezinsleven der 17^e eeuw, waarvan Jan Steen de uitbeelder bij uitnemendheid was, zal er vermoedelijk wel in menig hart een gevoel van dankbaarheid komen voor wat er gewonnen is aan soberheid en ernst in de huiselijke samenleving.

Jan Steen

„de Kippehof“

Tentoonstellingsmoraal, zal men ons tegenvoeren. Waarom niet? Ook de kunst, ook de schilderkunst der 17^e eeuw, ook het meesterwerk van Jan Steen, zijn er immers om 's Heerēn wil, wien „vooral te minnen” zijn wensch was! Gods werken lezen wij uit natuur en schriftuur; zouden wij Hem vergeten, bij het lezen in het boek der kunst? En dan: Hem niet danken, dat ons leven rijker is dan dat der 17^e eeuw, gemeten naar den maatstaf van Rom. 13 : 13 en 14?

V. D. M.

DE PELGRIMVADERS VAN HET WESTEN -

KERKHOUDEN IN HET STILLE BOSCH, met hooge woudreuzen om zich heen en Gods hēmel boven zich. Dat is niet iets alledaagsch. 't Heeft iets poëtisch, dat het aantrekkelijk maakt.

Toch zal van die poëzie niet veel gevoeld zijn door de kerkgangers, die zich op een Zondagmorgen van het jaar 1847 naar hun kerk begaven in de maagdelijke wouden van Michigan. Hun kerk — 't was een open plek in het bosch. Overal op den grond liggen omgehakte boomen, schots en scheef door elkaar. 't Is er stil, de stilte van den dag des Heeren.

Langzamerhand verschijnen de mannen en vrouwen en zetten zich op de stammen neer. 't Is hen aan te zien, dat de moeiten des levens hun niet gespaard zijn gebleven, en de ernstige trek op het gelaat getuigt van huidig leed.

Daar verschijnt de herder van deze kudde. Hij is klein van persoon, maar geeft toch niet den indruk van zwakheid. Uit zijn grijze, levendige oogen spreekt geestkracht, van zijn mond leest men het vastberaden karakter en de stoere volharding af. 't Is Ds. Van Raalte, die het spreekgestoelte, een afgezaagden boomtrunk, beklimt. Weldra klinkt het door het woud:

God is mijn Licht, mijn Heil, wien zou ik vreezen?
Hij is de Heer, Die hulp verschaft in nood;
Mijn levenskracht; 'k heb niet vervaard te wezen.
Hij is 't, die mij beveiligt voor den dood,

Met gespannen aandacht wordt het eenvoudig woord aangehoord, het woord, dat de zielen omhoog heft tot den Vader in de hemelen, Die Zijn kinderen niet vergeet, ook al bevinden zij zich hier in de eenzame bosschen van Amerika, ver van de beschaafde wereld verwijderd.

Wie die eenvoudige Hollanders zijn?

Enkele maanden terug woonden zij nog in de lage landen bij de zee, waar ze met harden arbeid ternauwernood in hun onderhoud konden voorzien. Er was malaise onder den arbeidenden stand. De aardappel-oogst van het vorige jaar was mislukt, de werkgelegenheid verminderde. Daar doemde het dreigend spook van de werkloosheid en den honger voor velen op. Willen werken en niet kunnen, 't is moedbenemend.

Maar 't was niet het eenige, dat hen neerdrukte. Zij waren Afscheidenen, wat in dien tijd beteekende, verworpelingen. Aan de verachting bloot gegeven, tegengewerkt, vervolgd.

Donkere bladzijde uit onze 19^e-eeuwsche geschiedenis. Een geloofsvervolging in het klassieke land der godsdienstvrijheid! Gevangenisstraf, boete en inkwartiering voor hen, die het hadden gewaagd de Hervormde Kerk den rug toe te keeren. Was het wonder, dat ze er naar haakten, het land te verlaten, toen er gunstige

berichten kwamen uit Amerika, waar land en werk en godsdienstvrijheid was te vinden?

En men scheepte zich in, enkele tientallen gezinnen, op hoop van zegen, die zij van hun God afsmeekten. Wat zou er evenwel van hen terecht gekomen zijn in een land, waar zij de taal niet verstonden, waar ze onbekend waren met zeden en gewoonten, wanneer Ds. Van Raalte zich niet had opgeofferd, en zijn lot had verbonden aan dat van deze arme zwervers!

Want zwervers waren het. Toen ze, na een zeereis van zes weken in New-York voet aan wal zetten, wisten zij niet eens, waarheen zich te wenden. Van alle kanten kwamen bedriegers, die het op het weinigje geld toelagden, dat zij nog bezaten. Maar Ds. Van Raalte had oogen en ooren open. Hij wist het bedrog te doorgronden, en vol vertrouwen stelde ieder van het gezelschap zich onder zijn leiding.

Van Raalte was een man van aanpakken. Nadat men in de buurt van de groote meren tijdelijk een onderdak had gevonden, ging hij vooruit, op zoek naar geschikte woonplaatsen. 't Was niet gemakkelijk, in 't midden van den winter een goede plaats uit te kiezen. Dank zij trouwe hulp van broeders in het geloof, koos hij de wouden van Michigan, tusschen de Grand- en de Kalamazoorivier.

Daar kwamen eindelijk de pelgrims aan, zoo verlangend naar het land der rust.

Rust was er nu verkregen — niemand, die hen hier hinderde in de uitoefening van hun godsdienst. Maar aan den anderen kant wachtte hen hier de strijd met de aarde, die moest worden onderworpen.

Kleine menschen tegenover een zoo machtig woud. Velen waren onhandig, hadden nooit een boom omgehakt. De werktuigen waren niet voldoende. Overal bezwaren. Maar 't moest. Er was harde noodzaak. Zoo begon men, in de kracht des geloofs. Den geheelen dag arbeidden die mannen, want het was een strijd om het leven. En als ze dan moegewerkt waren, was het zoo moeilijk de rust te vinden op het schamel bed. Want alles was even primitief. De woning een hut, het leger wat bladeren en takken.

Tijd om een behoorlijk huis te maken, was er niet. Men stak een paar boompjes met gaffelvormig uiteinde op eenigen afstand van elkaar in den grond. Hierover werd een derde gelegd, wat takken er tegenaan geplaatst, de openingen zooveel mogelijk met bladeren en wat meer kon dienen, aangevuld — en de woning was klaar. Hierin zou men het geheele voorjaar en den zomer moeten doorbrengen.

Soms werden de bewoners midden in den nacht opgeschrikt door den regen, die hen noodzaakte een andere schuilplaats op te zoeken. Dan werden groote vuren aangestoken en bracht men het overige van den nacht door tusschen het dicht geboomte.

Maar ondanks deze bezwaren gaf elke dag winst. Reeds tal van reuzen lagen geveld. Voet voor voet werd de grond veroverd, die dezen pioniers leven en welvaart moest brengen.

En toch, al spoedig werd de toekomst donker. De verandering van klimaat had voor velen een slechten invloed op de gezondheid; het armelijke voedsel, zoo geheel anders dan in het vaderland, gaf weinig kracht, de koude wind, die tenten en hutten binnendrong, kon zelfs in het bed niet worden geweerd. Maar vooral de dampen, die opstegen uit den geopenden grond en de stilstaande moerassen, deden allerlei ziekten ontstaan.

Daar ging de tijding door de kolonie, dat de dood zijn eerste slachtoffer had opgeëischt. Hoevelen zouden